

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО СУДОВУ ЕКСПЕРТИЗУ В УМОВАХ ЗМАГАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Авдєєва Галина Костянтинівна,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В Сташиса НАПрН України

Судові експертизи широко використовуються в кримінальному судочинстві України, однак сторона обвинувачення і сторона захисту не мають рівних процесуальних прав і можливостей щодо збирання доказів шляхом залучення експерта.

Нещодавно в Україні в межах судової реформи набув чинності закон №2147-19 [1], в якому законодавець намагався забезпечити змагальність сторін у судочинстві [2]. У цивільному, господарському та адміністративному судочинстві сторонам надано право самостійно подавати докази, включаючи висновки експертів. Господарський процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України та Кодекс адміністративного судочинства України доповнено нормами, які регулюють порядок проведення експертизи як на підставі ухвали суду, так і на замовлення учасників провадження, а судові експертизи дозволено проводити не лише судовим експертам державних установ, а й іншим особам, які мають відповідні спеціальні знання [3]. Такі ж самі новації щодо порядку залучення експерта у кримінальному процесі містилися у першій редакції проекту закону №2147-19. Однак, через поправки депутата А. С. Лозового в тексті закону закріплено монополію державних експертних установ на проведення всіх видів судових експертиз у кримінальному провадженні та скасовано право на самостійне залучення експерта не лише для адвокатів, а й для слідчих і прокурорів, що не відповідає ст. 22 КПК України, в якій зазначено, що «кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності» та «сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг».

На сьогодні виключне право на залучення експерта за клопотанням сторін, визначення наявності підстав для проведення експертизи та обрання експерта має лише суд та слідчий суддя [4]. Це призвело до безпідставного обмеження прав сторін на обрання найбільш кваліфікованого судового експерта (в т.ч. – приватного), хоча згідно із ч. 6 ст. 22 КПК України суд повинен створювати «необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків».

Заборона приватним експертам проводити всі види судових експертиз призвело до надмірного завантаження державних експертів та, як наслідок, збільшення і без того тривалих термінів (до 1 року і більше) проведення окремих видів судових експертиз.

Для скасування так званих «поправок Лозового» депутати Верховної Ради (ВР) України зареєстрували такі законопроекти: №7547 від 05.02.2018; № 8151 від 16.03.2018, № 8116 від 14.03.2018, № 8249 від 06.04.2018 та ін. Загалом на сьогодні депутатам вдалося лише частково припинити дію «поправок Лозового» до статей 132, 184 та 234 КПК України, які незначно полегшили процес отримання дозволів на проведення процесуальних дій, однак монопольне право на обрання експертної установи та залучення експерта у кримінальному провадженні залишилось у слідчого судді і суду [5].

Значно змінити систему регулювання судово-експертної діяльності запропоновано в Проекті закону № 6264 «Про судово-експертну діяльність в Україні» [6] від 30.03.2017 та Проекті закону № 8223 «Про судову експертизу та самоврядування судових експертів» [7] від 03.04.2018. Даними законопроектами запропоновано демонополізувати процеси призначення та проведення судових експертиз. Однак, дані законопроекти передбачають створення нової монополії - Національної асоціації судових експертів України, якій пропонується надати монопольне право на присвоєння особам кваліфікації судового експерта та монопольне право на видачу їй Свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта. Обидва проекти містять низку положень, які протирічають один одному (в межах одного законопроекту). Зокрема, в ч. 3 ст. 1 Проекту № 8223 міститься визначення терміну «експерт» («експерт - особа, якій відповідно до вимог чинного законодавства доручено проведення судової експертизи»), а в ч. 16 тієї ж статті надано інше визначення того самого терміну («судовий експерт – особа, яка відповідає встановленим цим законом та іншими нормативно-правовими актами-вимогами, пройшла спеціальну професійну підготовку, здала кваліфікаційний іспит та внесена до Єдиного реєстру судових експертів України»). Тобто, в ч. 3 ст. 1 Проекту № 8223 законотворці запропонували особам, які мають спеціальні знання, вільний доступ до професії експерта, а в ч. 16 тієї ж статті обмежили доступ до професії експерта особам, які не пройшли спеціальну

професійну підготовку, не здали кваліфікаційний іспит та не внесені до Єдиного реєстру судових експертів України.

Ухвалення ВР України проекту закону № 8249 від 06.04.2018, яким пропонується скасувати «поправки Лозового» щодо порядку залучення експерта, дозволило б вирішити частину зазначених проблем регулювання судово-експертної діяльності в Україні, які не відповідають змагальним засадам судочинства. Зокрема, в даному законопроекті пропонується частину першу ст. 242 КПК України викласти в такій редакції: «1. Експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду..», абзац перший частини другої ст. 242 КПК України - в такій: «2. Слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи..», а статтю 243 - так: «1. Сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого. 2. Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової». Також в проекті закону № 8249 містяться пропозиції щодо змін і доповнень до Закону України «Про судову експертизу». Зокрема, пропонується скасувати монополію державних експертних установ на проведення всіх видів експертиз у кримінальному провадженні та повернути право недержавним експертам та іншим фахівцям на проведення таких експертиз (ст. 7 Закону) [8].

Висновки: З огляду на зазначене вважаємо за необхідне законодавчо закріпити «рівність сторін» (обвинувачення і захисту) у кримінальному судочинстві, повернути їм право самостійно залучати обраного ними найбільш кваліфікованого експерта (в т.ч. – приватного) та легалізувати в кримінальному процесі проведення альтернативних експертиз (в т.ч. криміналістичних). Це дозволить реалізувати принцип змагальності сторін у кримінальному судочинстві при наданні ними доказів, скоротити терміни проведення експертних досліджень та сприятиме підвищенню якості та наукового рівня експертних висновків в конкурентних умовах.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів. Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 48, ст. 436.

2. Пояснювальна записка до Проекту закону України №6232 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415.

3. Див.: ч. 6 ст. 99 Господарського процесуального кодексу України, ч. 6 ст. 103 Цивільного процесуального кодексу України та ч. 6 ст. 101 Кодексу адміністративного судочинства України. - Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного

процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів. Закон України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2147-19/paran2#n2>.

4. Див.: ст. ст. 242, 243, 244, 332, 509 КПК України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

5. Згідно зі ст. 243 КПК України «Експерт залучається за наявності підстав для проведення експертизи за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження».

6. Проект № 6264 Закону про судово-експертну діяльність в Україні. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61469.

7. Проект № 8223 Закону України про судову експертизу та самоврядування судових експертів. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=63780.

8. Проект № 8249 Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури проведення експертиз. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63818.